

ציור בצבעי מים על גבי נייר. צפת, המאה ה'י"ט

דן אלמגור

מסע העדליידע

בשנת תרס"ח, עם מותו של המילונאי והבלשן יהושע שטיינברג – בעל משפט האוריסט (המודרך לנו גם כמילון התנ"ך) – כתב עליו יוסף קלוזנר בהשילוח, בחתימת "המשקיף":

רוב החסרונות של בני הדור ההוא דבקו גם בשטיינברג: רשמיות ידועה, "פוריסמוס" משונה ויראה מפני ה"לאומיות" המביאה לידי "שובייניסמוס", אבל תחת בגדי-השרד דפק לב עברי. (כרך יח, עמ' 384)

"פוריסמוס" הוא כМОבן פורייזם, "טהרנות". היום, לכבוד גיליוון פורים, נפתח כאן בסדרת רשיימות שיש בה מן ה"פורימיסמוס", ללא "שובייניסמוס" או "רשמיות ידועה". בספר חוות ברוח (תל-אביב תש"ז) מספר שלמה שבא שביאליק בעל ההומור, חובב השמחה והריקודים, התلون פעם בחגיגת פורים אחת: "הצעירים לא יודעים לשמח ולהתהollow". הוא נכנס למעגל הרוקדים ושר והזכיר: "ראביזוביץ ירצה על היחס בין הרמב"ם לווייזタ" (עמ' 209), ב글גו על רצינותו המופרצת של עמיתו הליטאי, שמעון ראביזוביץ. כיון שאין ביכולת כל קוראי לשוננו לעס לרקוד בצוותא בחג הפורים המשמש ובעא, ואפילו לא להקשיב יחד להרצאה על היחס שבין הרמב"ם לווייזタ ברוח המנהג העתיק הקשור ב"רב של פורים", נצא לפחות יחד למסע פוריימי למיטיבי לכת – מעין אודיסאה – בעקבות העד-לא-ידע.

א. קרבנְבל פורִים

את סיפור אימוצו של המונח עד-לא-ידע לקרבנְבל הפורים התל-אביבי כבר סיפרו בהרחבה לפני יותר מיום שנים, א"ז בן-ישי (בכרך פורים של ספר המועדים, עמ' 291-292) ודניאל פרסקי, בפליטונו "אללה תולדות עדליידע" (בספרו *זמןנים טובים*, ניו-יורק תש"ד, עמ' 152-158). כן תואר העניין בעיתוני פורים שייצאו בתרצ"ב (אץ קוֹצָא, הקומקס, הרען) ובתרצ"ג (קרובץ לפורים). מן הרשימות הללו עולה שגם לידתה של פרשה זו קשורה בighamות ה"פּוּרִיסְמוּס" וה"שׁוּבִינִיסְמוּס". וכך מתאר פרסקי בהומור את חכלי לידתו של המונח הפוריימי המוכר:

בפרוס פורים תרצ"ב עלתה על הפרק בוועדה למפעלי פורים (שנתמנתה מטעם עיריית תל-אביב) השאלה בדבר שם עברי למושג "קארניwal", יعن וביען נמצא הרבה מערערים על המלה הזרה והקתולית הזאת, שאינה הולמת בשום אופן את החג העממי ארץ-ישראל. ובכן הוכז על התחרות פומבית עם פרסי-כסף הגונים. נקבע לשם כך חבר שופטים, הלא הם: י. ד. ברקוביץ, יהודה גראזובסקי (בעל המלווה העברי), א' סמיאטיצקי (עורץ ספרי הוצאה אמנויות), יעקב פיכמן, יהודה קרני. הקהל בתל-אביב הזדעע. זה היה הנסיון הראשון בתולדות שפטנו, אשר שאלת מלה עברית נחוצה לא הוחלטה בידי סופר או חוקר יחידי; אלא נמסרה לרשותו של העם בכבודו ובעצמו. הכל נתנו את דעתם לעניין החשוב הזה, שהשכיח באותו שעה את כל הצרות והdagות. ברחובות, בمسעדות, באספות, בתיאטרו, בקולנוע, בבית-הכנסת - בכל מקום ובכל מועד על מה יהודים משוחחים? - מובן, על עברור קארניwal. (פרסקי, שם, עמ' 152)

שם הקוריאז נזכיר, כי שירים עבריים על "קארניwal" מופיעים אצלנו זה שלוש מאות שנים וייתר (ובימינו יזכירו "קרבנְבל בנח"ל" לאללה נאור ו"יש לי קרבנְבל"). כבר במחצית השנייה של המאה הי"ז תיאר המשורר העברי איטקי יונה הכהן רפא בספרו *פלפול זמן זמניות וזמןיהם*, את "חגיגת הקרנוול אצל הנוצרים". וכש שקדמו, קלונימוס בן קלונימוס (בן דורו של עמנואל הרומי), בעל מסכת פורים, תיאר בספרו אבן בוחן בחרוזים שופעי הומר את חגיגות הפורים של היהודים, כך צייר יונה את הקרבנְבל הנוצרי בפלסティות רבה, ויש בדבריו אפילו תיאור אכילת שפניהם וארנבות, רחמנא ליצלו ("זה ארנבת / מיד ליד נגנית, / ושפן / בא אחריתן וסופן"). הצד חרוזים כ"האפיקייר / שותה יין במזרקי-כסף ובכיפור", מהצדדים בשירו גם אזכור פסוקים מהמגילה: "זה הפחות... והאחסדרפנים והסגנים... המליצים והחרוצים / ...חלפו דחופים ורצים" וכן (וראה: חיים שירמן, מבחר השירה

העברית באיטליה, ברלין תרכ"ז, עמ' שcz-שלא, וכן השירה העברית בספר ופרובאנס, ירושלים-ת"א תש"ז, כרך ד, עמ' 505-507).

המילה קרבנבל מופיעה בעיתונות העברית של תחילת המאה שלנו גם כשם-דבר בחגיגות פורים "עבריות". בכ"ב באדר תרע"ד, למשל, מדווח העיתון הירושלמי חרוט: "במושאי שבת סובבה בתל-אביב תהלוכה של מסכות לכבוד פורים, 'קרבנבל יהודי'. ובשנת תרפ"ט דיווח העיתון הפוריימי מהוזו ועד כוש על "הקרבנבל והצפלין בפורים", בתארו את התרגשות למראה הcéדור הפורה הסגולל שריחף בשם תל-אביב. אולם שמוña שנים לאחר מכן, משנכנס אדר – חודש שקוראים בו ב מגילה "וירבים מעמי הארץ מתיהדים" – החליטו טהרני תל-אביב "לעברר" ול"לייהד" גם את הקרבנבל.

ב. בין "קרני בעל" ל"מזמותים"

לדברי פרסקי "מִפְּהָ לְאוֹזֵן הַתְּהִלָּכוֹ שְׁמוּעֹות שְׁנוּוֹת עַל הַמִּתְרָחֵשׁ מַאֲחֹרֵי הַפְּרָגָוד שֶׁל חַבָּר הַשׁׁוֹפְטִים", וכמו בספריו חלים, "שבעה ימים ושבעה לילות ישבו חמישת מшибיהם הנטעם הנבחרים, הזיעו וקימטו את מצחם – והכל בסודיות". אך מסתבר שכבר אז היו הדלפות ומדליפים. אףלו "ביאליק, כדי הסקרים הטובה עליו, פצר במשורר קרני לגנות לפניו את כל הפרטים ופרטיה הפרטניים לפניהם מן הקלעים במושב חבר-השופטים" (עמ' 155). והוא שדאגו בספר כי "השם החזק ביותר שנשקל הוא חינגן-פור, או חינגןפור (הצלצל מזכיר את המדינה: סינגפור). ויש מניחים: ברי להם, כי כבר הוחלטה פורימיאדה (על משקל: אולימפיאדה, מכביאדה)".

בוני-ישי ופרסקי מזכירים כי אל ועדת השמות הגיעו אז לא פחות משלוש מאות(!) הצעות שונות, והם אף מביאים כמה عشرות מתוכן. רבות מההצעות היו קשרות, כמובן, בשם חג הפורים (פורימוס, פורימיה, פורימון, פורגילה, פורימטא, חינגן פור, פגרא פור, צהלה פורים, והשם המקרה פורתא, שתי אותיותיו האחרונות פורשו כנטרייקון של תל-אביב). גויסו גם שמותיהם של אסתר (אסטרון, חג אסתר, תור אסתר, תורסטה, ואפילו אסתריה, החורז בהיסטוריה), המן (המן נבל), ושתי (ושתיאדה), או שושן (משוש שושן, שושניה, שעשונייה). רק את זרש או ויזטה לא מצאנו שם, משום מה, וכן לא את מהומן, שמו הולם ללא ספק כל חגיגה אצלו. לא נעדרו, כמובן, כל המלים העבריות והארמיות הקשורות בשמה.

היו שניسو לטבע מלה עברית המצלצת קרבנבל (קרני בעל, קרני יבול, קרן בא עם, קרניזיל [מיוזג של הקרבנבל וברזיל?], או לשד בינו קרבנבל לפורים לגיל ולתל-אביב (קרבנפור, קרני גיל, קרני אביב). שמות רבים הסתיימו ב-ון (בדיחון, גילון, הלולון, חגיון, חגמון, מסעון, מספון, מצעון, מהמן, משמןון, תהלוון, תערוכון, תשואון, תלפיוון, תל-אביבון). שמות אחרים הסתיימו ב-יה (אדריה, אביביה, נשפניה), ב-נוּע, על דרך ראיינוע (גילנוּע, עמנוע) ועוד. למרבה הפלא, לא הציע איש את אץ קוֹצָץ של הקליר, אולם היו בין השמות המוצעים כמה "משבִּרי-שיניים" דומים, כמו שעון-שושן או משוש-שושן (נסו להגות אותם חמיש פעמים רצופות, כ"שרה שרה שיר שמח". ומה היו עושים הליטאים?). הוצעו גם חידושים כפורךן (על משקל קורקבן, הלחמה של פורים ורקדן), פורדייצה (=דיצת פורים) ואפילו מזומות (תארו לעצמכם שmedi שנה היו כל תושבי העיר העברית הראשונה יוצאים לחגיגת המזומות ההמונייה המסורתית שלהם!).

אגב, בין ההצעות הרבות שהוגשו לוועדה הייתה גם אחת, שנסתירימה ב-יְדָע: עליידע (מלשון עלייה), וייתכן שהיא שימשה מקור השראה לבעל השם שנבחר. ובצד הפוריימיאדה הייתה עוד הצעה על דרך אולימפיאדה: וشتיאדה.

אחרי כמה שבועות של מתח, שבוע ימים בלבד לפני פורים תרצ"ב, פרסמה הוועדה את החלטתה:

השופטים, לאחר ישוב-ידעת ארוך וקשה, בחרו בשם "עדליידע" על סמך המאמר התלמודי "אמר רבא מחייב איני לبسומי בפוריא עד שלא ידע בין ארור המן לבסוף מררכי" (מגילה ז ע"ב). השם הונח במין נקבה וצלצלו צלצול: אולימפיאדה וכדומה. המדקדק ר' אברהם אברוני הופקד לנקד את השם. ובעל ההחלטה הריבו חברי י"ד ברקוביץ. (פרסקי, שם, עמ' 153–154)

לעניות דעתנו, הצעתו של ברקוביץ היא אחת ההברקות המוצלחות שנקלטו בלשוננו. אולם בתרצ"ב לא הכל הסכימו עם קביעת זו. "בנוגע שביעולם אין השופטים עצמם מציעים מצעים משליהם, אלא מחליטים על הצעותיהם של אחרים", כדברי פרסקי (עמ' 154); אבל גם מבעלי להיכנס לשאלות קטנות כ אלה, היו כנראה לפחות 299 מועמדים מאוכזבים, שהסתיגו מן ההצעה. לדברי פרסקי, באו כמה מהם להთאונן באוזני ראש העיר דאז, מאיר דיינゴף, וזה ענה להם ברוח של דמוקרטי אמיתי: "חכו-נא, רבותי – ישוב במהרה ביאליק מווינה ונבטל את המלה עדליידע. אילו

היה ביאליק כאן בעיר, לא היו מכריזים על התחרות, אלא מקבלים מפיו שם נפלא – וחלל".

וכחזר ביאליק ונשאל לדעתו על חידושו של ברקוביץ, היתל בשואלים בامرיהם שיש לו הצעות טובות מן העדילידע, כמו, למשל, פורה (הקשרת בין פורים למייצ' הענבים שבפורה), או שמחת אסתר (במלUIL, חורצת עם סילווסטר). ואילו טשרניחובסקי, כדרךו, הציע לקרוא לקרנבל של פורים אסתורט (במשקל עשתורת).

אבייגדור המאירי שחרר אז קיטור רב כנגד השם החדש בעיתונו הקומוקום. לשמעונו-ביב-שמעוני הציעו לכתוב "אידיליה לעדילידע", ושלונסקי הצעיר הציע צהלה (שילוב של צהלה והילולה), ובשיר שפרסם בכתב העת כתוביס בדיק שנה קודם לכך לכבוד נשף הפורים של האهل, אף חרז "hiloh-hah" ו"הטלולה-לה", אולי על משקל "או-לה-לה" הגרפתי (אוריה סלע, הגל הקל של השירה העברית, תל-אביב תשמ"ה, עמ' 24).

היי כאלה שהתקשו בתחילת להסתגל לכתיבת השם עדלאידע או עדילידע כולה אחת, והמשיכו לכתב במשך שנים על חגיוגות העד-לא-ידע, ולעתים אפילו על תהליכי העד-זלא-ידע. פרסקי עצמו, המדוח כל זאת, כותב בהומור כי הציע להוסיף לשם החדש יו"ד אחת, ולכתב עדילידע (עד-לא-ידע), "כדי שנוכל לקרוא את המלה הזאת ישר והפוך" – ממש כמו שיריו ה"נזור אחר" (פאליינדרום) של משוררי ימי-הברנינים.

בדיק שנה אחרי שדרך כוכבה של העדילידע בשמי העברית הארץ-ישראלית המדוברת, בפורים תרצ"ג, דרך גם כוכבו של פזמוןאי חדש בשמי הפזמון העברי. זה היה נתן אלתרמן הצעיר, ש汇报ן כאגרונום מודפס מלימודי בצרפת, אך נסחף מיד לשמחת הפורים בתל-אביב. פזמוני ראשונים, שנכתבו אז לחגיוגות – "שיר הסריסים" ("נעמוד בתור / מלפנים ומאחר"), "מה לעשות שאני יפה זאת" ו"הוא והיא על הגג" ("מעפולה באננו הנה") – נכנסו מיד לקלסיקה של הזמר ההומוריסטי העברי. בשיר על הצמד מעפולה הבא להשתתף בשמחת העדילידע בתל-אביב, גוערת חוה'לה בבושא ביהודה, בעה (פזמוניים ושירי-זמר, ב, תל-אביב תשל"ט, עמ' 213):

אל תהיה פרובינציאל.

כגראה שעוז בכלל

לא ראית קרנבל...

ובשיר על סריסי שושן (שם, עמ' 222–223) כבר מופיעה בין "בום" ל"בום" החrizה האלטרמנית האפיינית על "חַשְׁוֹרֹשׁ תִּינּוֹק" המסדר לו "פֵּיפּ-אָ-קָלוֹק":

וְאֶמְרָה לוּ כֵּה:
אָוִיה֙, תָּרָח֙ מִתְּרָח֙
עַד מִתְּיִתְּשָׁתָה קְוִינִיאֲקִים
יְחִיד אֶם הַפְּסִיקּוֹדְנִיאֲקִים?"

גָּלִילִ-גָּלִילִ-גָּל,
זֶה חִיה אָחֵד סְקַנְדָּל –
וְשָׂתִי מְחַדְּרָה יָרְדָּה
וְסְדָּרָה לוּ עַדְלִידָע,

ב-25 במאי 1935, שלוש שנים בלבד אחרי הולדת המונח **עדלייד**, הציג התאטרון הסאטירי המטאטי **"גילה-דרינה ב-21 תМОנות"**, ושם חגlijid. כותבי ההצגה, יצחק נויז'יק (מערכונים) ונatan אלטרמן (פזמוניים), לגלgo בה על ריבוי החגים בישראל ועל האפנה של "יום יום חג". אחרי שהתרבר "שמכל שס"ה ימי השנה נמצא רק יום אחד וייחיד שעדיין עומד ללא חג", הוחלט להודיע ליום זה חג מיוחד, ולקרווא לו חגlijid, על משקל עדלייד, כמובן (שם, כרך א, תל-אביב תש"ז, עמ' 291). בפזמון הפתיחה חורץ אלטרמן: "זָאוֹר וְתוֹר / וְקָרְנְבָּל. / אַנְיָחָמָר, / אַתְּהָ גָּמְל... / תָּנִי לִימֹנָה, / מַיִם תָּנִי. / כִּי עַדְלִידָע / בְּבָטְנִי" (שם, עמ' 47–51). ובסוף הפזמון הוא משתמש במשחק לשון חדש הקשור בעד-לא-די:

וְמִישְׁזָּמָשׁ, גָּזָּז וְקָשׁ,
וּפְרִקִּים וְעַבָּאִיה,
הַעַדְלִידָע פָּה מִפְשָׁת
הַפְּכָה לְעַדְלִידָה.

שנה אחר כך, בפורים תרצ"ו, כבר לא נערכה העדלייד בשל ה"מאורעות". את ביטולה של התהלהכה המסורתית בינו לבין הקריקטורה בשער העיתון הפורימי הלולין, וכן "קדיש" מהורץ בעיתון פורמיידה. עיתון זה, האחרון, שעשה שימוש בשם שנוץח בתחרות על ידי העדלייד, יצא לאור מידי שנה עד לפrox מלחתת העולם השנייה. עם ביטול העדלייד, בפורים תרצ"ו, כתב אלטרמן במדורו "רגעים" בעיתון הארץ "שיר ערש לעדלייד" (שם, עמ' 232–233):

עַדְלִידָע, הַסִּי. פָּה עַל סִף כָּל דְּלַת
פְּסִימִיסְט עוֹמֵד כָּלּוּ מְרִיר-חַמּוֹז.
בָּאוּרְךָזָה נְקָל לְקָלָת נְזָלָת,
לֹא כְּדָאי לְדָקֵל בְּחוֹזָז.

במשך שלוש השנים האחרונות, שנמשכו בהן "המאורעות", לא נערך תהלוכות עדליידע. בשנת 1940 כבר מתגעגע אלתרמן אל העדלידות (בלשון ריבוי, "אוסטרלי בעיר", שם, עמ' 171):

אי, בשנים פהו המברכות
היו מכביבות ועדיינות.

במשך מלחמת העולם השנייה ואחריה פסקו התהלוכות, וחלפו שנים עד שנתחודה מסורת העדליידע, וגם אז – לתקופה קצרה בלבד.

אבל, לא רק אלתרמן השתעשע במשחקי לשון מחרזים על העדליידע. כפי שקורה לא פעם בלשון, נוצר במרוצת השנים גם פועל מן השם הזה (שהוא עצמו גוזר מפועל). בדיק עשרים וארבע שנים אחרי הולדת העדליידע, בערב פורים תשט"ז, קרא ברדיו השחקן יהושע ברטונוב, כמנего מדי פורים, את הפזמון האקטואלי של אשף הקלمبرרים חנניה רייכמן. ושם, בדברו על מגמות ההתנכורות מהמציאות של השלטון הבריטי והעולם, חرز רייכמן בפועל הגוזר משם החגיגה (הדי הימים, תל-אביב תש"ז, עמ' 275):

את פְּרַצּוֹפָם שֶׁל הַנִּכְרִים
עַל כָּל מִסְׂיוֹ לְמִדְנוֹ.
אֵד גַּם אֲנַחְנוּ, חֲבָרִים,
זָמוּ רַב הַתְּעֻדְלִידָנוּ.

ובהמשך השיר גוזר רייכמן אף שם תואר בבניין פועל במשפט שכונתו לומר ש"לא כל يوم פורים":

אָסֹור לְעַם אֶחָרִי פּוֹרִים
לְהִיּוֹת מַעֲדְלִיד!

בשנתיים הראשונות למדינה היה לא רק מצעד-שלא-צד, אלא גם עדליידע שלא עלתה יפה. וכשקרבה שנות העשור למדינה כתב בנימין גראי בטورو במערב (13.9.57) על "מרת עדליידע": "יהי רצון שלא תהיה זו אותה גברת (מרת עדליידע, היא מרת כיבוש השממה, היא גברת מצעד-שלא-צד) באדרת יקרה פי עשר" (על קפה הפוך, עמ' 376). שש שנים אחר כך שודרה בקול ישראל תוכנית פורימית של כותב שורות אלה, "רדלאידע", שבשמה נשתלבבו המלים רדיו ועדיידע (על המשמר, 15.3.63).

ג. העדליידע והאולימפיאדה

ברקוביץ, בהציעו את השם עדליידע לקרהת פורים תרכ"ב, קישר וגייר בין שלוש שפות: עברית, ארמית ויוונית. הביטוי עד זלא ידע ארמי הוא, היוונית יד לה במלה החדשה מצד הסיום, והעברית קלטה את הצירוף כמקשה אחת, על דרך שמות פרטיים מסתיניים -יְדָע, כמו אַלְיְדָע.

איך הגיעו ברקוביץ וחבריו את השם החדש, עדליידע? יש להניחס שלכתתילה נהגה במלרע, כשם שנהגו השמות המkräאים אַלְיְדָע ויהוֹיְדָע. אבל העם הנוטה למלעל שמות (ברוח "מי ימלעל מלראי ישראל") מלעל גם את העדליידע, ולא במעט בהשפעת האולימפיאדה, המלה שהשפעה כנראה יותר מכל על קבלתו והיקלטותו של שם זה. בחג החנוכה לא היו מעזים, אולי, לאמץ שם שאינו עברי טהור; אבל כשמדבר בחג הקשור בשושן, מותר לומר: "רוח והצלחה יעמוד ליהודים מקור אחר", אפילו מאולימפה שביוון. כאן המקום להעיר, שהשימוש המודרני במנוח אולימפיאדה למשחקים האולימפיים, הנערכים אחת לארבע שנים, בטעות יסודו. נתן שפיגל בספרו מליט מספרות (ירושלים תשנ"ב) מגדר: "אולימפיאדה – פרק הזמן של ארבע שנים שבין חגיגת המשחקים של אולימפה" (עמ' 18), ובנימין גלאי נותן לכך טעם בספרו המלים בחינו (תל-אביב תש"ז): "ה'יאדה' שב'אולימפיאדה' – סיום לשונ-נקבה של יחס-השייכות או המוצא" (עמ' 138); ועל כן עורכי ספר הספרט העברי חזק! (תל-אביב תש"ח) מעירים בהערה שוליים: "וזאום השם 'אולימפיאדה' כבר נעשה שגור ועל כן לא שינינו מן הנהוג" (עמ' 58).

ד. האולימפיאדה והמכבייה

פחות משבוע אחרי שתל-אביב חגגה את ה"עדליידע" הראשונה שלה צהלה העיר ושמחה שוב בשל חגיגת נספת, שנמשכה כשבוע (מ-28 במרס עד 6 באפריל 1932). הייתה זו המכבייה הראשונה, שנערכה "במלאות 1800 שנים למרד בר-כוכבא"! והנה, גם בחירת שם של "המשחקים האולימפיים העבריים" לוותה בוויוכחים. וכך שהפוריימיאדה "הובילה" תחילתה במירוץ הפוריימי, כך נראה המכבייה – על דרך אולימפיאדה כמובן – כ"סוס הבטווח" במירוץ הספרטיבי, ורק בשל הוויוכחה שנתעורר גברה עליה המכבייה ב"פיניש" מפתיע.

מי טבע אז, בשנת תרצ"ב, את השם **מכבייה**? מסתבר שהייתה זה המורה, העורך והפזמוןאי קדיש-יהודא סילמן. יהושע אלוף, ממארגני המכביהות הראשונות, סיפר כי סילמן "הוא שהציג את השם 'מכבי', כשהנסיו לקרוא לכינוי העולמי לספורט בארץ ישראל בשם 'מכביאדה' עורר התנגדות כללית", עדות בנו של סילמן, ראובן סיון, במאטיבו למערכת **מעריב** (11.7.89) ו**חדשות** (16.7.89).

העיתון הפורימי על העצים (תרצ"ב) מדווח עדין על המכביאדה. אולם הצצה בשבועון התל-אביבי המצולם **כלנו** מגלה כי כבר באמצע פברואר של שנת 1932 הופיע שם כתרתת אחרת: "המכביה תתקיים השנה בת"א" (גיליון ה, 12.2.32); ובתחילת אפריל דיווח השבועון בלויית צילומים על **"המכביה הראשונה בתל אביב"** (6.4.32).

חנניה ריכמן השתעשע לאחר זמן בಗזירות הטיות קונדסיות מהשם **"מכבי"** (**הדי הימים**, עמ' 270):

ילמדו-נא הדיקות

"מכבי" – אפשר לנוטות!

צא, למד פהלה:

"מִכְהָבֵי, מִכְהָבֵי"

המכביה ניצחה, והאולימפיאדה המקופחת זכתה אףוא במדליית כסף או ארד בלבד, בזכות העדיליד, שנטעה חודשים מספר אחר כך כמעט בצלמה ובדמותה.

העובדת שדווקא המלה העברית **הטהורה** בין השתיים, מכבייה, זכתה במרוץ, אינה מתמייה, ואפשר שיד הסופית הפופולרית (אך הקונטראברסלית) **יה** הייתה בניצחון זה. על הפלמוס הזה כבר כתבו רבים. בעיקר ראובן סיון, לא רק במאמרי הרבים על תחיית הלשון, אלא גם באותו מכתב לערוכות העיתונים, **"גלגולת של מכבייה"** הנזכר לעיל:

כללי הסופית **יהי** למילים מחודשות כגון ספרייה, נגרייה, עגבניות, עירייה, חנוכייה, הייתה אפיינית לחידושי **הלשון הירושלמית** בימי ראשית התחדשות הלשון. תחילת עוררה סופית זו ביקורת, ביחוד בחו"ל, בקרב 'חברת אודיסאה' שביאליק נמנה עמהם. אבל עם הזמן הלכה ודעכה התנגדות זו ובימינו מקובלת סופית זו על הכל.

כמעט על כל אחד מהחדשושים הנזכרים במאטיב כבר כתב סיון רשיומות מאלפות, כמו חברה לשוננו לעם שהקדיש לעגבניות (כב [תש"א], ג), או

דבריו על הסופגניות, חידשו של דוד ילין משנת תרנ"ז (לשונו לעם לא [תשמ"ב], ה, עמ' 162–163), ועל החנוכייה שהAIRה לראשו באוטו חג ובאותה שנה במדורה של חמזה בן-יהודה (לשונו לעם כב [תש"לא], ב, עמ' 63–64). "היום תאמרו להם 'חנוכייה' למנורה של שמוֹנה נרות ויקבלו (אם גם אין שום עניין למנורה עם השורש 'חנָק'), כתוב זאת ליליאנבלום באודסה (שם, עמ' כז). ורבניצקי לגלג בפרדס שלו על "מציאות המלים", שחידשו גם מילים כמו *שמשייה*, *מטרייה*, *ספרייה* ו*עגבניות*.

את עיקמת החוטם של "אנשי אודסה" אלה, ושל ביאליק הצער – שפרנס, כמובן, את ראשון שיריו לפני 101 שנים בפרדס של רבניצקי – מתארת גם זיוה שמיר בראשימתה "מה אכל ביאליק בחנוכה?" (ידיעות אחרונות 13.12.85). היא מזכירה שם לא רק את מכתביו של ביאליק בעניין זה (שנדפסו בספר *איגרות*, א, עמ' עד–עו), ואת דבריו על י"מ פינס (בדברים שבעל-פה, א, עמ' קעה), אלא גם את העובדה שכאילו להכuis הרקיד ביאליק בשיר הילדים שלו, "בגינת הירק", את הسلوك עם עגבנית דוקא, ולא עם עגבנית ("ויתפוש עגבנית ויצא במחול"), ובמקום הסופגניות, שלא ערבה לכך, הציע את המלה אספוג, החרוזת עם אטרוג.

חרף הסתייגותו של "המשורר הלאומי" מן החדשויות בסופית *יה*, המשיכו ה"ירושלמיים" ושאר מחדי השון בשלהם. יצחק אבנרי מסתכל באפקת הסופית *יה* במבט לאחר, וכותב בספרו *יד הלשון* (עמ' 373–374) "על ההפרזה בניצול הסיום *יה*":

הרבה חידושים יתרים בסיום *יה* נפלטו מהלשון. כמעט לא ייאמן כיום שהשתמשו פעמים ב"נייריה" לביט-מסחר לניר, או ב"ספריה" (ספרה), "אבניה" (בן-יהודה במילונו, מקום כביש), "אחדיה" (יחידה, בחשבון). במלון הרוסי-ערבי של א' כהנא נמצאים כשיים חידושים ממין זה, שלא נקלטו.

גם בספרו האוטוביוגרפי של איתמר בן אב"י, עם שחר עצמאותנו, מצויים חידושים רבים בעלי הסופית *יה* שלא נקלטו: בריתיה (= 'פדרציה', עמ' 417), *דולריה* (כינוי לארה"ב, עמ' 384), *חליליה* (= 'עוגב כנסיתי', עמ' 375), *מו"ליה* (= 'הוצאת ספרים', עמ' 508), *עמודיה* (= 'שדרת עמודים', עמ' 361), או *זהביה* (= 'תפוח-זהב', לימים תפוז; וראה דוֹן אלמגור, "בפרדס נפל תפוח", ידיעות אחרונות, 23.10.81). המשורר יצחק למדן מזכיר ביוםנו בשנת תר"פ *דרךה* (= פספורט, דרכון של ימינו; ראה *מאזנים תש"ס*, עמ' 132).

והנה – בتوز כל אלה – באה בשנת תרכ"ב מלאה נוספת נווסף באוטה הסופית, מכבייה, זוכה בתחרות עד שהיא נעשית לנכס לאומי. מה פלא שביאליק – שהיה רגיל שיפנו אליו בבקשתו לחדר מילים חשובות מסוג זה – לא התפעל גם ממנה, כשם שלא התפעל מון העדליידע?

שישים ואחת שנים החלפו מאז ישבה ועדת השמות של עיריית תל-אביב על מדוכת השם לקרנבל הפוריימי השנתי, ומماז נתשרה העברית – לפחות זו המذוברת והעיתונאית – בעשרות מילים חדשות במתכונת האולימפיאדה, המכביידה, הושטיאדה והעדליידע. שישים מילים עבריות חדשות, חלקן כשרות ותקניות וחלקן ממזריות וקיקיוניות – אין בטלות בשישים! גם אם לא יכולן יש תוקף של ממש בישיבות האקדמיה לשון וב מיליון, ראוי לערכן בمعنى "מילוניידה", כשהן מתוארכות וממוסמכות. את החומר הזה נביא בהזדמנויות אחרות, ורק נגלה בינתיים שצפו "סיבוב" נוסף בהתמודדות בין הסופיות יה ויאדה. מעניין אם הפור בענייני לשון עגול כצדור הוא.

צייר נחום גוטמן (מתוך מועדים, ב, תל-אביב התש"א)